

ICOMOS

EUROOPA KVALITEEDIPÕHIMÕTTED

**EL-i rahastatud sekkumistele, millel on
potentsiaalne mõju kultuuripärandile**

Soovitused ja valikukriteeriumid, november 2020

**Kaasrahastab
EL-i Loov Euroopa programm**

EUROOPA KVALITEEDIPÕHIMÕTTED

**EL-i rahastatud sekkumistele, millel on
potentsiaalne mõju kultuuripärandile**
Soovitused ja valikukriteeriumid, november 2020

ICOMOS

Euroopa kultuuripärandiaasta 2018 raames ja Euroopa Komisjoni tellimisel töötas rahvusvaheline mälestiste ja kultuuriväärtuslike paikade nõukogu (ICOMOS) välja „Euroopa kvaliteedipõhimõtted EL-i rahastatud sekkumistele, millel on potentsiaalne mõju kultuuripärandile“. Keskendudes peamiselt ehitatud pärandile ja kultuurmaastikele, oli see üks kümnest juhtalgatusest, mille Euroopa Komisjon käivitas, et tagada Euroopa kultuuripärandiaasta kestev mõju.

Ehkki kultuuripärandi kui ühise hüve ja vastutuse tunnustamine on kvaliteedi eeltingimus, tuleb kvaliteedieesmärkidega arvestada protsesside ja elutsükli igas etapis, alates rahastamisprogrammide väljatöötamisest kuni projekti lõpphindamiseni.

ICOMOS-i väljatöötatud Euroopa kvaliteedipõhimõtted on avaldatud ja nendega saab tutvuda aadressil <http://openarchive.icomos.org/id/eprint/2436/>.

Dokument sisaldab 40 peamist soovitusi ja valikukriteeriume, et hinnata kultuuripärandit potentsiaalselt mõjutavate projektide kvaliteeti: need on siin väljaandes taasesitatud, et muuta need kättesaadavamaks ja kasutatavaks. ICOMOS loodab, et selle eraldiseisva väljaandega on EL-i institutsioonidel, liikmesriikidel ja teistel olemas kasulik tööriist, mille abil tagada ja parandada meie ühisele pärandile suunatud sekkumiste kvaliteeti.

PEAMISED SOOVITUSED

Põhimõtted ja standardid

- 1 Kõik kultuuripärandi säilitamisega seotud sidusrühmad peavad kinni pidama rahvusvahelistest kultuuripärandi hartadest ja suunistest.
- 2 UNESCO, Euroopa Nõukogu, ICOMOS-i, CEN-i ja teiste pädevate organisatsioonide koostatud kultuuripärandiga seotud normatiivsed tekstid ja juhenddokumendid tuleb muuta tasuta kättesaadavaks interneti ja e-väljaannete või digitaalsete vahendite kaudu.

Kvaliteedipõhimõtete edendamine

- 3 Kultuuriväärtusi tuleb kasutada lugupidavalt, et kaitsta nende tähendusi ja väärtusi, ning viisil, et need oleksid inspiratsioon kohalikele, pärandi kogukondadele ja tulevastele põlvedele.
- 4 Kvaliteedi eeltingimus peab olema kultuuripärandi tunnustamine ühise hüve ja vastutusena. Kultuuripärandi säilitamist tuleb mõista kui pikaajalist investeringut ühiskonna heaks.
- 5 Sekkumise kogukulu ja -tulu arvestamisel tuleb kultuuriväärtusi kaitsta ja hinnata vähemalt võrdsetel alustel rahaliste väärtustega.

EL-i ja riiklikud programmid

- 6 Kultuuripärandi säilitamine tuleb EL-i ja riikliku tasandi

- programmides teiste eesmärkidega võrdselt esile tõsta.
- 7 EL-i programmid ja kultuuripärandi rahastamine peavad põhinema usaldusväärsetel uuringutel ja analüüsidel.
 - 8 Liikmesriigid peavad kaasama programmide ettevalmistamisse riiklikud kultuuripärandiga tegelevad (haldus)asutused alates kavandamise ja läbirääkimiste etapi algusest kuni järgnevate etappide lõpuni.
 - 9 Edukad riikliku ja piirkondliku tasandi programmid ja projektid peavad olema kättesaadavad, et EL saaks julgustada liikmesriike häid kogemusi omavahel jagama.
 - 10 Rahastatavate projektide valikukriteeriumid peavad olema kooskõlas EL-i rahastatavate projektide Euroopa kvaliteedipõhimõtetega, millel on potentsiaalne mõju kultuuripärandile või reaalne mõju kultuuripärandile, ja kultuuripärandi kaitse strateegiliste poliitikatega. Riiklikud kultuuripärandiga tegelevad (haldus)asutused peavad olema need heaks kiitnud.
 - 11 Kaaluda tuleb nii väikesemahuliste projektide rahastamist kui ka kaheastmelist otsustamisprotsessi suuremate projektide jaoks.

Projektide lähteülesanded ja hankedokumendid

- 12 Lähteülesanded ja hankedokumendid peavad toetama konserveerivat lähenemist. See tähendab, et taotlused on vastavuses kvaliteedipõhimõtete valikukriteeriumidega, tagamaks kultuuripärandi ja sellega seotud väärtuste kaitse.
- 13 Lähteülesanded ja hankedokumendid peavad kindlustama, et taotlused austavad autentsust selle materiaalsetes ja

immateriaalsetes aspektides ning kultuurilise väärtuse säilimist.

- 14 Lähteülesanded ja hankedokumendid peavad kindlustama, et taotlustes esitatakse riskianalüüsi osana otsese ja kaudse sekkumise mõju kultuuripärandile koos leevendusmeetmetega. Samuti peavad need kindlustama, et ettepanekud hõlmaksid pärandi kaitse, säilitamise ja pikaajalise seire plaani ja äriplaani (eriti suurte projektide puhul) ning selgitaksid võimalikku kasu avalikkusele.

Disain

- 15 Projektitaotlustes tuleb näidata, kuidas kultuuripärandi staatust, väärtusi ja tingimusi on kavandis arvestatud ning põhjendada kõiki kavandatud sekkumisi. Arvestada tuleb projekti ja selle kontekstiga seotud riskide, probleemide ja võimaluste väljaselgitamisega.
- 16 Kui on vaja lisada uusi elemente või kasutusviise, peab projekt tagama tasakaalu, kooskõla ja/või kontrollitud dialoogi kultuuripärandi ja uute elementide vahel, austades juba olemasolevaid väärtusi.
- 17 Uute funktsioonide kaalumisel peavad need austama ja olema kooskõlas kultuurimälestise keskkonnaga, vastama kogukonna vajadustele ja olema jätkusuutlikud.
- 18 Projektid ja planeeringud peavad teadvustama vajadust pideva hoolduse järele ja tugevdama kohalike kogukondade võimet oma pärandi eest hoolitseda.
- 19 EL-i rahastatud projektid peavad järgima EL-i väärtusi ja lepinguid. Rekonstruktsioone võib rahastada ainult

erandjuhtudel ja kui projekt vastab selle kvaliteedipõhimõtete dokumendi valikukriteeriumidele.

Hanked

- 20 Toetuse saajad peavad töid hankides kasutama kahe ümbriku süsteemi, kus teostuse pakkumine on finantspakkumisest eraldi, seades esikohale esimese.

Rakendamine

- 21 Rakendamise etapp peab juhinduma kvaliteedipõhimõtetest.
- 22 Projekti rakendusplaan ja juhtimisstruktuur peavad olema selgelt määratletud ja kokku lepitud, võimaldades tegevuste korrigeerimist ja ressursside tõhusat kasutamist. Kasutada tuleb nii sobivaid materjale kui ka hoolikalt valitud, teadus- ja kogemuspõhiseid tehnikaid, mida toetavad teaduslikud ja varem tõestatud andmed. Lisada tuleb ettenägematute kulude säte (nt uuringud, materjalide katsetamine).
- 23 Kõigi projektiga seotud osapoolte vahel tuleb luua konkreetset suhtluskanalid. Selleks võib määrata konserveerimistöode korraldamiseks spetsiaalse esindaja.
- 24 Rakendusprotsess tuleb täielikult dokumenteerida ja arhiveerida ning teha kättesaadavaks hilisemaks kasutuseks.

Järelevalve ja hindamine

- 25 Koos kultuuripärandi ekspertidega tuleb projekti lõppedes teha sõltumatu hindamine, mis hõlmab kultuuriliste, tehniliste, sotsiaalsete, majanduslike ja keskkonnamõtjude ning kohalikele kogukondadele avalduva mõju uurimist. Väikeste ja väikese eelarvega projektide puhul võib kaaluda vähem koormavat hindamisviisi. Kvaliteedipõhimõtetele vastamata jätmisele peavad järgnema parandusmeetmed.
- 26 Järelevalvet tuleb teha regulaarselt. Jätkusuutliku majandamise ja hooldamise pikaajaline hindamine peab toimuma mõistliku ajavahemiku järel pärast projekti lõppu.
- 27 Selleks, et pädevad kultuuripärandi eksperdid saaksid protsessi asjakohastes etappides sõltumatult hinnata, tuleb eraldada piisav rahastus.

Juhtimine

- 28 EL-i rahastatud pärandkultuuri algatused peavad soodustama kodanikuühiskonna ja kogukonna osalemist.
- 29 Toetusprogrammide reeglid peavad soodustama pärandiprojektide rahastamist ja aktsepteerima nende eripärasid.

Riskihindamine ja leevendused

- 30 Euroopa Komisjon ja liikmesriigid peavad uurima kultuuripärandi ja seda mõjutavate projektide riske ja pakkuma välja spetsiaalselt pärandi jaoks kohandatud riskijuhtimise poliitika, sest kultuuripärandi projektide edukuse tagavad põhjalikud riskihindamised.

Teadusuuringud

- 31 Tehnilist, halduslikku ja rahalist toetust Euroopa kultuuripärandi integreeritud uurimispoliitikale ja ühisele kavandamisele tuleks suurendada, sest see aitab kontseptualiseerida kultuuripärandi Euroopa mõõdet. Uurida tuleb kultuuripärandiga seotud sekkumiste rahastamist ja selle mõju nende kvaliteedile. Sünergia loomine teiste EL-i rahastamisprogrammidega võib tuua märkimisväärset sotsiaalset ja majanduslikku kasu.
- 32 Tuleb tagada rahastus teadusuuringute tegemiseks makrotasandil (suundumused, mõjud) ja mikrotasandil (juhtumiuuringud ja heade tavade võrdlus), et toetada toetusprogrammide kavandamist EL-i, riiklikul ja piirkondlikul tasandil ning anda enne projektidega alustamist vajalikku taustteavet.
- 33 Tuleb välja töötada transdistsiplinaarsed uurimisprogrammid ja edendada sotsiaalteaduste ja humanitaarteaduste valdkondade teadmiste kasutamist osalusplaneerimisel, kultuuripärandi integreeritud haldamisel ja nutika tehnoloogia meetmete väljatöötamisel. EL-i uurimisprogrammid peavad kindlustama pärandiga seotud uurimistulemuste kättesaadavaks tegemist kultuuripärandi spetsialistidele, kasutades selleks eelkõige avatud juurdepääsuga andmebaase, näiteks ICOMOS-i avatud arhiivi (Open Archive).
- 34 Kultuuripärandi kaitse Euroopa uuringud peavad võimaldama asjakohaseid rahastamisvõimalusi ka

väikesemahuliste projektide jaoks.

- 35 SoPHIA, Horizon 2020 avalik platvorm, mis hindab Euroopa ajaloolise keskkonna ja kultuuripärandi objektide mõju ja sekkumiste kvaliteeti, peab tuginema kvaliteedipõhimõtete dokumendile.

Haridus ja koolitus

- 36 Kultuuripärandi sektori haridus- ja koolituskursused, algatused ja programmid peavad vastama asjakohastele rahvusvahelistele standardeid kehtestavatele tekstidele ja valdkonna juhenditele. Õppekavasid tuleb regulaarselt ajakohastada, et need oleksid kooskõlas tehniliste arengute ja uuendustega.
- 37 EL-i rahastatud kultuuripärandi projektides tuleb projektide lähteülesannetes ja hankedokumentides vajaduse korral ette näha rahastus restaureerimis- ja täiendkoolituste korraldamiseks.
- 38 Kasulik on koostada ja regulaarselt ajakohastada kõige olulisemate Euroopa haridus- ja koolitusasutuste ning organisatsioonide ja nende kultuuripärandi sektori kursuste, algatuste ja programmide andmebaas.
- 39 Asutused ja algatused, mis koolitavad ja/või harivad neid, kes on seotud restaureerimisküsimustega (näiteks linna- planeerijad, insenerid, arhitektid, maastikuarhitektid, sisekujundajad, käsitöölised), peaksid lisama restaureerimise oma õppekavadesse. Kultuuripärandi mõistmine peaks olema kõigi tasandite haridusprogrammide osa.

Auhinnatud kvaliteet

- 40 Euroopa Komisjon peaks hindama võimalusi Euroopa eriauhinna väljatöötamiseks, et premeerida EL-i rahastatud kultuuripärandi sekkumiste kvaliteeti sünergias praeguste kavade ja auhindadega.

VALIKUKRITEERIUMID PROJEKTIDELE, MILLEL ON POTENTSIAALNE MÕJU KULTUURIPÄRANDILE

Meie pidevalt arenev keskkond sisaldab palju kultuuripärandi elemente. Kuna kultuuripärand on ühine hüve, mida ei saa taastada ega asendada, tuleb neid elemente väärtustada. Tagamaks, et meie põlvkond on võimeline hoidma seda, mida oleme eelmistelt põlvkondadelt laenanud, on välja töötatud seitse kultuuripärandiga seotud sekkumise kvaliteedipõhimõtet ja valikukriteeriumit:

1 TEADMISTEPÕHISUS	Alustage teadusuuringutest
2 KASU AVALIKKUSELE	Pidage silmas vastutust ühiskonna ees
3 SOBIVUS	Säilitage paiga vaim
4 PROPORTSIONAALSUS	Tehke nii palju kui vajalik, aga nii vähe kui võimalik
5 ETTENÄGELIKKUS	Tuginege oskustele ja kogemustele
6 JÄTKUSUUTLIKKUS	Tagage kestlikkus
7 HEA VALITSEMINE	Protsess on osa edust

Hindamise abivahend koosneb võtmeküsimustest, mida otsustajad peavad endalt küsima selleks, et hinnata kavandatavate, kultuuripärandile potentsiaalset mõju avaldatavate projektide kvaliteeti, ja teha kindlaks, kas projektid väärivad EL-i või muud rahastust.

Projekte on erinevat tüüpi: väikese- ja suuremahulised, avalikud ja eraviisilised, suurte ja väikeste kuludega, kultuuripärandle otsese ja kaudse mõjuga. Hindamise abivahendi kvaliteedipõhimõtted on nii pärandipõhised kui ka protsessidega seotud. Need on mõeldud otsustajatele, kes vastutavad kultuuripärandi eest, aga ka neile, kes vastutavad kogu protsessi ja rahaliste vahendite eest. Abivahend võib olla kasulik ka kodanikuühiskonnale ning kohalikele ja pärandi kogukondadele.

1 TEADMISTEPÕHISUS

Alustage teadusuuringutest

- Kas pärand on ohus või vajab kohest konserveerimist?
- Kas pärandiobjekti ja selle asukohta on enne lähteülesande ja projekti kavandi koostamist teaduslikult uuritud?
- Kas kõik asjakohased kultuuripärandi elemendid ja tunnused on kindlaks tehtud? Kas nende ajalugu, praegune füüsiline seisund ja väärtused on teada ja mõistetavad? Kui ei, siis kas on kavandatud meetmeid nende täpsemaks tuvastamiseks?
- Kas kultuuripärandi mõju on hinnatud? Kui jah, siis kas seda tegid sõltumatud eksperdid, kellel on teadmised kultuuripärandist? Kui sekkumisvõimalusi on mitu, siis kas neid kõiki on kultuuripärandi mõju hinnangus arvestatud?

2 KASU AVALIKKUSELE

Pidage silmas vastutust tulevaste põlvkondade ees

- Kas projektis tunnustatakse kultuuripärandit selge sõnaga ühise hüve ja vastutusena?
- Kas projekt on täielikult kooskõlas asjakohaste kultuuripärandit reguleerivate õigusaktide ja määrustega? Või kas selle heakskiitmine nõuab erandeid?
- Kas projekt on vajalik ajaloolise keskkonna ja selle kultuuripärandi säilitamiseks tulevastele põlvedele? Kui projektid vastavad peamiselt hetkevajadustele, mis võivad aja jooksul muutuda ja seeläbi ka sekkumised ülearuseks muuta, kas need sekkumised on potentsiaalselt tagasi pööratavad?
- Kas kõik projekti ajendid ja konkreetsed huvid on selgelt teadvustatud?
- Kas tulevastel põlvedel on ka pärast kavandatavat sekkumist juurdepääs ajaloolise keskkonna ja selle kultuuripärandi täielikule rikkusele või kas mõned selle tunnused kaovad? Kui jah, siis kas see kaotus on avaliku hüvega õigustatud ja kuidas tulevased põlved seda tajuvad/hindavad?

3 SOBIVUS

Säilitage paiga vaim

- Kas kavandatud kasutus arvestab kultuuripärandi omadusi, arhitektuurilist kompositsiooni ja asjakohaseid elemente?
- Kas projekt austab ajaloolist keskkonda ja selles leiduvat kultuuripärandit selle suuruse, proportsioonide, ruumide, omaduste ja materjalide ning (endise) kasutusviisi asjus?
- Kas projekt vastab inimeste vajadustele tunnetusliku ja füüsilise ligipääsetavuse kohta?

- Kas projekt järgib riiklikke ja rahvusvahelisi kultuuripärandi kaitse standardeid ja põhimõtteid?
- Kas kultuuripärandi/maastiku autentsus säilib?

4 PROPORTSIONAALSUS

Tehke nii palju kui vajalik, aga nii vähe kui võimalik

- Kas kavandatav projekt on oma lähenemisviisis ettevaatlik, eriti juhtudel, kui teadmised on ebapiisavad, tööd on pöördumatud või praegu liiga kulukad?
- Kas projekt on keskendunud pigem parandamisele ja säilitamisele kui intensiivsele ümberkujundamisele (st autentsete materjalide asendamisele)? Kas projektiga pingutatakse üle ja see on liiga kulukas?
- Kas autentsus säilib, eriti kui projekt sisaldab tänapäevast arhitektuurset disaini (uute) kasutusviiside lisamiseks?
- Kas kultuuripärandi ja uute elementide vahel on tasakaal, kooskõla ja/või kontrollitud dialoog?

5 ETTENÄGELIKKUS

Tuginege oskustele ja kogemustele

- Kas projekt kasutab teadmisi kõigilt asjakohastelt teadusharudelt? Kas see on kollektiivse ja transdistsiplinaarse peegelduse tulemus?
- Kas projekt näitab, et arhitekt on mõistnud kultuuripärandit, loovust tasakaalustatud lahenduste leidmiseks, materjaliteadmisi ja tähelepanu detailidele?
- Kas kavandatud tehnilised sekkumised on hästi kontrollitud?
- Kas tehnilised sekkumised põhinevad tänapäevastel

teadmistel? Kas välditakse kõrge riskiga / ebakindlaid tehnilisi lähenemisviise?

- Kas projekt on sobiva eesmärgiga ja tehtud just selle kultuuripärandi objekti jaoks?
- Kas projekt peegeldab riiklikke, piirkondlikke ja kohalikke traditsioone, standardeid ja eripära?
- Kas väikesed ja keskmise suurusega restaureerimis- ja ehitusettevõtted sobivad projekti ellu viima?

6 JÄTKUSUUTLIKKUS

Tagage kestlikkus

- Millist mõju avaldab projekt keskkonnale?
- Kas keskkonnamõju on sõltumatult hinnatud? Kas hindamise järeldusi on projektis arvestatud?
- Kas kohalike elanike ja pärandi kogukondadega on projekti ja selle arendamise asjus konsulteeritud ning kas nad on kaasatud? Kas nende arvamusega on arvestatud?
- Kas projekt arvestab tulevase hooldusega? Kas on koostatud projektijärgne hooldusstrateegia?
- Kas on olemas kultuuripärandi projektijärgse haldamise pikaajaline strateegia, eriti kui välja on pakutud uus kasutuseesmärk?

7 HEA VALITSEMINE

Protsess on osa edust

- Kas on selge arusaam sellest, millised eksperdid ning kohalikud ja riiklikud ametiasutused tuleb protsessi erinevates etappides kaasata?

- Kas riskide hindamine ja maandamine, kaasates kultuuripärandi valdkonna spetsialiste, on projekti lahutamatu osa?
- Kas projekti rakendamise ajal ja pärast seda toimib järelevalvesüsteem?
- Kas projekt sisaldab asjakohaseid ja paindlikke sätteid ettenägematute juhtumite, ootamatute sündmuste või avastuste puhul?
- Kas projekt hõlmab pärandi restaureerimise ja haldamise koolitust ning teadmiste propageerimist (levitamist/jagamist)?
- Kas projekt on osa säästva arengu strateegiast?

**EL-i rahastatavate sekkumiste Euroopa
kvaliteedipõhimõtted, millel on potentsiaalne mõju
kultuuripärandile**

Koostanud ekspertide rühm, kuhu kuuluvad:

Elena Dimitrova (ICOMOS Bulgaaria),
Marie-Laure Lavenir (ICOMOS Rahvusvaheline Sekretariaat),
Paul McMahon (ICOMOS Iirimaa),
Baiba Murniece (ICOMOS Läti),
Stefano Francesco Musso (ICOMOS Itaalia - eesistuja),
Gergely Nagy (ICOMOS Ungari)
Christoph Rauhut (ICOMOS Saksamaa),
Grellan D. Rourke (ICOMOS juhatus),
Erminia Sciacchitano (Euroopa Komisjon) ja
Benedicte Selfslagh (ICOMOS Belgia).

Esimest väljaannet toetasid:

June Taboroff (ICOMOS ÜK) ja
Maureen Thibault (ICOMOS Rahvusvaheline
Sekretariaat), ja parandatud väljaannet:
Grellan Rourke ja Benedicte Selfslagh (toim.),
Dominique Schneider ja Florence Babies (ICOMOS Prantsusmaa) ja Lucile Smirnov
(ICOMOS Rahvusvaheline Sekretariaat).

Euroopa Komisjoni toetus selle väljaande koostamisele ei tähenda autorite seisukohti kajastava sisu kinnitamist ning Komisjon ei saa vastutada selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Väljaandja: ICOMOS Rahvusvaheline Sekretariaat

Kujundus ja küljendus: Vanessa Paris

Foto, kaanefoto: Pariisi Notre-Dame'i katedraal, aprill 2019

© David Bordes / DRAG lie de France

ICOMOS

International Council on Monuments and Sites

11 rue du Seminaire de Conflans

94220 Charenton-le-Pont

France

Tel.: 33 (0)1 41 94 17 59

secretariat[at]icomos.org

www.icomos.org

ISBN 978-2-918086-54-3

© ICOMOS 2020

ICOMOS
icomos.org